

ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»
КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ

Крюкова М.А.

**ПОРІВНЯЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ (ЗООПСИХОЛОГІЯ)
НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ**
(в допомогу до самостійної роботи для здобувачів вищої освіти ступеня бакалавра
факультету психології, політології та соціології)

Одеса
Фенікс
2021

Рекомендовано навчально-методичною радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
протокол від. 04.12. 2020 № 2

Рецензенти:

Кононенко О.І. – доктор психологічних наук, професор, заступник декана факультету психології та соціальної роботи Одеського національного університету ім. І.І. Мечникова;

Колесник А.Г. - кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри сімейної та спеціальної педагогіки та психології Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського.

Крюкова М.А. Порівняльна психологія (зоопсихологія) (в допомогу до самостійної роботи для здобувачів вищої освіти ступеня бакалавра факультету психології, політології та соціології) / М.А. Крюкова – Одеса: Фенікс, 2021. – 31 с.

Навчально-методичні рекомендації з курсу «Порівняльна психологія (зоопсихологія)» розроблено відповідно до навчального плану і складається з навчальної програми курсу, методичних рекомендацій із проведення практичних занять, підготовки до заліку, завдань для самостійної роботи, списку рекомендованої літератури. Вивчення дисципліни «Порівняльна психологія (зоопсихологія)» допоможе здобувачам вищої освіти у розв'язанні низки завдань фундаментальної професійної підготовки фахівців вищої кваліфікації, зокрема: опанування системою знань та практичних вмінь з предмету, формами, методами і засобами актуалізації отриманих знань, закономірностями їхнього професійного застосування.

Матеріали призначені для здобувачів вищої освіти ступеня бакалавра факультету психології, політології та соціології Національного університету «Одеська юридична академія», які навчаються за спеціальністю «психологія».

ЗМІСТ

Опис навчальної дисципліни	4
Заплановані результати навчання	6
Структура навчальної дисципліни	9
Програма навчальної дисципліни	10
Теми практичних занять	12
Завдання для самостійної роботи	16
Індивідуальні завдання.....	20
Тестові завдання.....	21
Форми підсумкового контролю успішності студентів	25
Критерії оцінювання	26
Шкала за ECTS	27
Література.....	28

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Порівняльна психологія (зоопсихологія) вивчає психічну діяльність тварин, еволюцію психіки, починаючи з її примитивних до вищих проявів, що складають основу зародження людської психіки.

Порівняльна психологія (зоопсихологія) формулює основні поняття, якими користуються психологи: "психіка", "психічні функції", "філогенез", "інстинкт", "таксис", "навички", "поведінка", що визначає науковість цих понять і стежить за об'єктивністю, науковою базою зоопсихологічних досліджень.

Порівняльна психологія (зоопсихологія) шукає основні закономірності поведінки тварин, особливості протікання і розвитку їх психічних процесів, емоційної сфери.

Навчальна дисципліна «Порівняльна психологія (зоопсихологія)»:

а) базується на вивченні здобувачами вищої освіти психології та різних галузей психології, інтегрується з цими дисциплінами;

б) надає можливість здобувачам вищої освіти не тільки оволодіти системою психологічних знань, а й забезпечує формування на цій основі професійно-психологічних вмінь, що є одним з важливих елементів у професійній підготовці та майбутній діяльності психолога;

в) розкриває нові можливості професійної діяльності психолога, формує нове бачення психологічних проблем людини на різних етапах онтогенезу, а також надає можливість правильно обирати різноманітні варіанти корегувальних впливів (зокрема, методи анімалотерапії);

г) сприяє осмисленню етапів розвитку психіки, місця людини у світі.

Методичні рекомендації розкривають обсяги знань, які повинні опанувати здобувачі вищої освіти відповідно до вимог освітньо-кваліфікаційної характеристики, зміст навчального матеріалу дисципліни «Порівняльна психологія (зоопсихологія)», необхідне методичне забезпечення, складові та технологію оцінювання навчальних досягнень студентів.

Навчальну програму з дисципліни «Порівняльна психологія (зоопсихологія)» розроблено на основі освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів відповідно до навчального плану для спеціальності 053 «Психологія» очної форми навчання. Згідно з

навчальним планом вивчення «Порівняльної психології (зоопсихології)» здійснюється на 1-му курсі навчання.

Серед основних дидактичних одиниць навчального курсу наступні: зоопсихологія, психіка; методологія зоопсихології; методи зоопсихології; форми відображення дійсності; поведінка; базові категорії зоопсихології; форма активності організму; психічні процеси; психічні стани; когнітивна; емоційно-вольова сфера; інстинктивна сфера.

Міждисциплінарні зв'язки з історією, історією психології, біологією, віковою психологією, соціальною психологією, психофізіологією тощо.

ЗАПЛАНОВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Мета вивчення дисципліни — надання здобувачам вищої освіти системних знань у галузі порівняльної психології та зоопсихології, психології поведінки тварин та сучасних досліджень психічної діяльності тварин, сприяти на цій основі формуванню загальної психологічної культури та компетентності студентів, їх готовності до професійної діяльності.

До завдань курсу *«Порівняльна психологія (зоопсихологія)»* належать:

- розширення світоглядного і професійного горизонту в результаті ознайомлення з розвитком порівняльної психології (зоопсихології) як науки;

- формування уявлення про психічну активність тварин як засіб відображення навколишнього світу; аналіз закономірностей функціонування психіки тварин;

- ознайомлення з етапами психіки у філогенезі та їх взаємозв'язком;

- пізнання закономірностей використання методів дослідження психіки тварин;

- формування уявлення про актуальні проблеми зоопсихології та сучасні дослідження особливостей психічної діяльності тварин;

- набуття здобувачами навичок пояснення і використання в практичній діяльності закономірностей розвитку психіки, функціонування психічних станів та прояву психічних властивостей.

Після вивчення курсу *«Порівняльна психологія (зоопсихологія)»* здобувач повинен знати:

- теоретико-методологічні засади та принципи порівняльної психології (зоопсихології);

- категорійно-понятійний апарат науки;

- предмет, основні категорії, принципи та методи порівняльної психології (зоопсихології);

- зв'язок порівняльної психології (зоопсихології) з іншими науками;

- історію розвитку порівняльної психології

(зоопсихології) як науки та її місце в системі психологічних знань;

- визначення понять «психіка», «поведінка», «інтелектуальні дії»;
- закономірності використання методів дослідження психіки тварин;
- мати уяву про актуальні проблеми зоопсихології та сучасні дослідження особливостей психічної діяльності тварин;
- на основі вивчення психіки тварин знати специфіку розвитку та проявів психічних властивостей людини.

Після вивчення курсу *«Порівняльна психологія (зоопсихологія)»* здобувач повинен *вміти*:

- оперувати понятійно-категоріальним апаратом порівняльної психології (зоопсихології);
- використовувати методи зоопсихології у власній дослідницькій і практичній діяльності;
- орієнтуватися у різноманітних теоріях, критично аналізувати різні підходи до основних категорій зоопсихології, враховувати отримані знання в практичній діяльності;
- втілювати елементи анімотерапії у практику психології;
- вирізняти особливості мислення та інтелектуальної поведінки тварин;
- досліджувати та обґрунтовно пояснювати наочні феномени поведінки тварин;
- самостійно здійснювати пошук необхідної наукової літератури з різних тем курсу.

Методи проведення занять: лекції, фронтальне опитування; наукова доповідь, реферати, усне повідомлення, індивідуальне опитування; розв'язання ситуаційних завдань, практичних завдань.
Форма контролю: залік.

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

№ теми	Види занять	Лекційні заняття (год.)	Практичні заняття (год.)	Самостійна робота (год.)
	Тема			
1.	Вступ до порівняльної психології (зоопсихології).	4	4	10
2.	Методи порівняльної психології (зоопсихології).	2	2	12
3.	Основні етапи розвитку психіки тварин.	2	4	10
4.	Інстинктивна поведінка.	2	4	10
5.	Навички та навчання тварин.	2	2	12
6.	Когнітивна та емоційна сфери тварин.	4	4	10
7.	Особливості та види поведінки.	4	4	10
8.	Батьківська поведінка тварин.	2	4	10
9.	Агресивна поведінка тварин	4	2	10
	Всього	26	30	94

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Вступ до порівняльної психології (зоопсихології).

Предмет, завдання і методи порівняльної психології (зоопсихології). Історія порівняльної психології (зоопсихології): від античності до 20 століття. Погляди на природу психіки тварин у античний період. Епікур, Лукрецій, Платон, Аристотель, Заратустра про психіку тварин.

Середньовічні уявлення про психіку тварин. ХУІ сторіччя. Погляди Р. Декарта, Жд. Локка, Т. Цунайосі. ХУІІ сторіччя. Погляди Ж.-Ж. Руссо, І. Канта, Ж.О. де Ламетрі, Е.Б. де Кондільяка, Ш. Леруа, Ж.-Л. де Бюффона та ін.

Виникнення зоопсихології як науки. Розвиток зоопсихології в Україні та світі.

Тема 2. Методи порівняльної психології (зоопсихології).

Метод лабіринту. Метод обхідного шляху. Метод диференційованого дресирування. Метод вибору за зразком.

Принцип врахування біологічної адекватності умов проведення експерименту.

Внесок Н.М. Ладигіної-Котс у розвиток методів порівняльної психології (зоопсихології).

Тема 3. Основні етапи розвитку психіки тварин.

Відображення. Форми відображення у живій та неживій матерії. Основні етапи розвитку психіки та форм поведінки у тваринному світі за О.М. Леонтєвим. Основні ознаки інтелектуальної діяльності тварин за О.М. Леонтєвим.

К.Е. Фабрі та доповнення концепції розвитку психіки та форм поведінки у тваринному світі О.М. Леонтєва.

Тема 4. Інстинктивна поведінка.

Внутрішні фактори інстинктивної поведінки. Основні рушійні сили інстинктивної поведінки. Роль ритмів у інстинктивній поведінці тварин. «Внутрішні часи» тварин. В.М. Боровський про мотивацію поведінки тварин.

Зовнішні фактори інстинктивної поведінки. Пускова ситуація. Ключові подразники. Структура інстинктивної поведінки. В. Крейг про основні фази інстинктивної поведінки.

Інстинктивні рухи і таксиси. Функція таксисів. Благоприємні компоненти інстинктивних актів.

Тема 5. Навички та навчання тварин.

Навички і процеси навчання і пізнання тварин. Особливості навичок. Класифікація форм та особливостей набутої поведінки тварин за В. Торпом. Формування навичок за Б.Ф. Скінером, К. Ллойд-Морганом, Е. Торндайком. О.М. Леонтьєв про критерії навичок у тварин.

Навчання і спілкування. Наслідування у тварин. Основні підходи до вивчення наслідування у тварин.

Тема 6. Когнітивна та емоційна сфери тварин.

Пам'ять тварин. Критерії наявності пам'яті у тварин. Види пам'яті за К.Т. Бериташвілі. Агресія.

Агоністична поведінка. Погроза. Фактори, які впливають на появу агресії. Варіанти взаємодії тварин під час конфліктної ситуації.

Емпатія у світі тварин. К. Сафіна про форми емпатійної поведінки у тварин.

Тема 7. Особливості та види поведінки.

Класифікація поведінки тварин за І.П. Павловим та Г. Темброком. Особливості поведінки, що визначається обміном речовин. Привабливість їжі для тварин. Запасання корму.

Комфортна поведінка. Груповий характер комфортної поведінки. Грумінг.

Статева поведінка тварин. Ключові подразники (релізери). Основні поведінкові блоки статевої поведінки тварин.

Оборонна поведінка тварин. Пасивно-оборонна поведінка.

Тема 8. Батьківська поведінка тварин.

Форми батьківської поведінки у світі тварин. Материнська поведінка. Форми материнської поведінки. типологія дитячо-батьківських відносин у світі тварин.

Імпринтинг. Місце і роль гри у формуванні соціалізації молодняка.

Тема 9. Агресивна поведінка тварин.

Функція агресивної поведінки. Внутрішньовидові сутички та ситуації «хижак-жертва». Умови виникнення агресивної поведінки. Основні чинники стримання внутрішньовидової агресії. Види агресії. Причини агресії.

Ультимативна та проксимативна агресія. Агоністична поведінка.

Порівняння агресивної поведінки людей та тварин.

ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. Вступ до порівняльної психології (зоопсихології).

1. Визначення та функції психіки в загальній психології
2. Психіка тварин, її зв'язок з поведінкою. Порівняння психіки людини та тварини
3. Об'єкт та предмет зоопсихології
4. Зоопсихологія та порівняльна психологія. Основні задачі зоопсихології
5. Значення зоопсихології для психологічних наук, медицини та народного господарства.
6. Розвиток уявлень про психіку тварин у Давньому світі.
7. Розвиток уявлень про психіку тварин на Сході
8. Розвиток уявлень про психіку тварин у 17 сторіччі в Європі та Азії
9. Розвиток уявлень про психіку тварин у 18 сторіччі

Література

Основна: 1,3,5

Допоміжна: 12,15,16,18

Тема 2. Методи порівняльної психології (зоопсихології).

1. Методи загальної психології.
2. Метод «лабіринта», його можливості
3. Метод «обхідного шляху», його відмінність від методу «лабіринта»
4. Метод «диференціровочної дресировки», можливості методу
5. Метод вибору за зразком
6. Внесок Н.М. Ладигіної-Котс у розвиток методів порівняльної психології
7. Метод урахування біологічно адекватних умов, метод проведення експерименту та метод «проблемного ящика».
8. Методи за В.О. Вагнером
9. Спостереження та експеримент в зоопсихології

Література

Основна: 2, 4, 7

Допоміжна: 11, 23, 26

Тема 3. Основні етапи розвитку психіки тварин.

1. Відображення. Форми відображення у живій та неживій матерії.

2. Основні етапи розвитку психіки та форм поведінки у тваринному світі за О.М. Леонтєвим.

3. Основні ознаки інтелектуальної діяльності тварин за О.М. Леонтєвим.

4. К.Е. Фабрі та доповнення концепції розвитку психіки та форм поведінки у тваринному світі О.М. Леонтєва.

Література

Основна: 1, 2, 5

Допоміжна: 15, 19, 25

Тема 4. Інстинктивна поведінка.

1. Внутрішні фактори інстинктивної поведінки. Основні рушійні сили інстинктивної поведінки.

2. Роль ритмів у інстинктивній поведінці тварин. «Внутрішні часи» тварин. В.М. Боровський про мотивацію поведінки тварин.

3. Зовнішні фактори інстинктивної поведінки. Пускова ситуація. Ключові подразники.

4. Структура інстинктивної поведінки. В. Крейг про основні фази інстинктивної поведінки.

5. Інстинктивні рухи і таксиси. Функція таксисів. Благоприємні компоненти інстинктивних актів.

Література

Основна: 1, 4, 5

Допоміжна: 6, 9, 25, 24

Тема 5. Навички та навчання тварин.

1. Навички і процеси навчання і пізнання тварин. Особливості навичок.

2. Класифікація форм та особливостей набутої поведінки тварин за В. Торпом. Формування навичок за Б.Ф. Скінером, К. Ллойд-Морганом, Е. Торндайком.

3. О.М. Леонтєв про критерії навичок у тварин.

4. Навчання і спілкування. Наслідування у тварин.

5. Основні підходи до вивчення наслідування у тварин.

Література

Основна: 2, 4, 5, 8

Допоміжна: 2, 4, 14, 26

Тема 6. Когнітивна та емоційна сфери тварин.

1. Пам'ять тварин. Критерії наявності пам'яті у тварин. Види пам'яті за К.Т. Бериташвілі. Агресія.

2. Агоністична поведінка. Погроза. Фактори, які впливають на появу агресії.

3. Варіанти взаємодії тварин під час конфліктної ситуації.

4. Емпатія у світі тварин. К. Сафіна про форми емпатійної поведінки у тварин.

Література

Основна: 1, 3, 5, 7

Допоміжна: 2, 6, 10, 18, 22

Тема 7. Особливості та види поведінки.

1. Класифікація поведінки тварин за І.П. Павловим та Г. Темброком.

2. Особливості поведінки, що визначається обміном речовин. Привабливість їжі для тварин. Запасання корму.

3. Комфортна поведінка. Груповий характер комфортної поведінки. Грумінг.

4. Статева поведінка тварин. Ключові подразники (релізери).

5. Основні поведінкові блоки статевої поведінки тварин.

6. Оборонна поведінка тварин. Пасивно-оборонна поведінка.

Література

Основна: 1, 3, 5, 8

Допоміжна: 3, 15, 18, 23, 21

Тема 8. Батьківська поведінка тварин.

1. Форми батьківської поведінки у світі тварин. Материнська поведінка.

2. Форми материнської поведінки. типологія дитячо-батьківських відносин у світі тварин.

3. Імпринтинг.

4. Місце і роль гри у формуванні соціалізації молодняка.

Література

Основна: 2, 3, 5, 6

Допоміжна: 2,11,19,26

Тема 9. Агресивна поведінка тварин.

1. Функція агресивної поведінки.
2. Внутрішньовидові сутички та ситуації «хижак-жертва».
3. Умови виникнення агресивної поведінки.
4. Основні чинники стримання внутрішньовидової агресії.
4. Види агресії. Причини агресії.
5. Ультимативна та проксимативна агресія.
6. Агоністична поведінка.

Література

Основна: 3,4,6,8, 12

Допоміжна: 5,10,15,22

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Тема 1. Вступ до порівняльної психології (зоопсихології).

1. Підготувати реферати:

- Використання даних зоопсихології у педагогіці, промисловості та ін. .
 - Необіхевіоризм та основні положення зоопсихології.
- Виконати тестове завдання

1. Дві групи тварин (що володіють кров'ю та без крові) були виділені

- а) Лукрецієм
- б) Епікуром
- в) Аристотелем
- г) Платоном

2. Серед філософів першим дослідником живої природи вважають:

- а) Платона
- б) Аристотеля
- в) Сенеку
- г) Епікура

3. Які види душі були виділені Аристотелем? Які з них смертні, а які безсмертні?

4. До яких висновків і хто із давніх філософів прийшов, спостерігаючи за поведінкою мурах?

5. «Собачими філософами» називали:

- а) зороастрійців
- б) стоїків
- в) ідеалістів
- г) матеріалістів

Поясніть, чому їх так називали?

6. Як приклад інстинктивної поведінки у тварин Хризипп наводить:

- а) уміння павука ткати павутину
- б) емпатію до членів тваринної спільноти у слонів
- в) навички єнота-полоскуна
- г) вибір партнера в брачний період у качок

7. Здатність до мислення у тварин відсутня. Цієї думки дотримувалися:

- а) Сенека і Хризипп
- б) Платон і Аристотель
- в) Ваш варіант відповіді:

8.Криваві жертвопринесення з тваринами заперечували:

- а) стоїки
- б) зороастрійці
- в) епікурейці
- г) ідеалісти

9. Встановіть співвідношення між цифрами та буквами:

- 1. об'єкт зоопсихології,
- 2. предмет зоопсихології,
- 3. об'єкт порівняльної психології,
- 4. предмет порівняльної психології.
- а) закономірності філо– та онтогенезу психіки тварин та її прояви у різних формах поведінки,
- б) психіка тварини і людини,
- в) загальні та кількісні відмінні закономірності формування та прояви психіки тварин та людини,
- г) психіка тварин.

Тема 2. Методи порівняльної психології (зоопсихології).

1. Підготувати реферати:

Методи зоопсихологічних досліджень та досліджень у порівняльній психології (спостереження, експеримент).

Експериментальні методи дослідження в зоопсихології: метод «лабіринта»; метод «обхідного шляху»; метод диференціровочного

дресирування; метод «вибору за зразком»; метод «проблемної клітки»; метод орудійних дій; метод дослідження генетики поведінки.

Моделі, досліджені класичною етологією: комплекси фіксованих дій (КФД); надстимул (суперстимул).

4. Методи зоо- та порівняльної психології за В.О. Вагнером: суб'єктивний метод; біологічний метод; філогенетичний; онтогенетичний; біогенетичний.

Тема 3. Основні етапи розвитку психіки тварин.

1. Підготувати реферати:

Теорія появи психіки

Критерії психіки

Методи дослідження еволюції поведінки

Рушійні сили еволюції

Основні концепції еволюції психіки

Характеристика нижшого рівня розвитку психіки.

Характеристика вищого рівня розвитку елементарної сенсорної психіки:

Тема 4. Інстинктивна поведінка.

1. Підготувати реферати:

Внутрішні фактори інстинктивної поведінки. Основні рушійні сили інстинктивної поведінки.

Роль ритмів у інстинктивній поведінці тварин. «Внутрішні часи» тварин. В.М. Боровський про мотивацію поведінки тварин.

В. Крейг про основні фази інстинктивної поведінки.

Інстинктивні рухи і таксиси. Функція таксисів. Благоприємні компоненти інстинктивних актів.

Тема 5. Навички та навчання тварин.

1. Підготувати реферати:

Навички і процеси навчання і пізнання тварин. Особливості навичок.

Класифікація форм та особливостей набутої поведінки тварин за В. Торпом. Формування навичок за Б.Ф. Скінером, К. Ллойд-Морганом, Е. Торндайком.

О.М. Леонтьєв про критерії навичок у тварин.

Тема 6. Когнітивна та емоційна сфери тварин.

1. Підготувати реферати:

Критерії наявності пам'яті у тварин. Види пам'яті за К.Т. Бериташвілі. Агресія.

Варіанти взаємодії тварин під час конфліктної ситуації.

К. Сафіна про форми емпатійної поведінки у тварин.

Тема 7. Особливості та види поведінки.

Підготувати реферати:

Особливості поведінки, що визначається обміном речовин.

Привабливість їжі для тварин. Запасання корму.

Статева поведінка тварин. Ключові подразники (релізери).

Оборонна поведінка тварин. Пасивно-оборонна поведінка.

Тема 8. Батьківська поведінка тварин.

Підготувати реферати:

Форми батьківської поведінки у світі тварин. Материнська поведінка.

Форми материнської поведінки. типологія дитячо-батьківських відносин у світі тварин.

Місце і роль гри у формуванні соціалізації молодняка.

Тема 9. Агресивна поведінка тварин.

Підготувати реферати:

Функція агресивної поведінки.

Умови виникнення агресивної поведінки.

Основні чинники стримання внутрішньовидової агресії.

Види агресії. Причини агресії.

ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ

1. Уявлення про «розум» та «інстинкти» тварин у працях природознавців XVIII - першої половини XIX століття (Ж. Бюффон, Г. Реймарус, Ф. Кювье та ін.)
2. Об'єктивні методи вивчення поведінки і психіки тварин (І. Павлов, Е. Торндайк, В. Вундт)
3. Когнітивні процеси у тварин (Е. Толмен, І.С. Беріташвілі - Берітов)
4. Порівняльна психологія та зоопсихологія в Україні.
5. Основні етапи розвитку психіки. Елементарні та вищі психічні функції у людини.
6. Порівняльний критичний аналіз матеріалістичного та ідеалістичного підходів до сутності і походженням психіки.
7. Системи символізації у тварин і людей
8. Біологічні підстави порівняльної психології у працях Володимира Олександровича Вагнера
9. Етологія, її значення для оцінки розумової діяльності тварин
10. Основні гіпотези про еволюцію психіки (Ч. Дарвін, О.М. Северцов, Л.А. Орбелі, О.М. Леонтьєв, К.Е. Фабрі).
11. Підходи до класифікації форм індивідуально - пристосувальної діяльності (О. Меннінга і Д. Дьусбері, І. Павлова, Е. Торндайка, Б. Скіннера, Г. Харлоу, Л. Вороніна, Є. Соколова, І. Беріташвілі).
12. Просторове навчання. Сучасна теорія «когнітивних карт».
13. Особливості « свідомості» у тварин.
14. Особливості поведінки тварин у творі Джеральда Даррела « Під пологом п'яного лісу».

ТЕСТОВЕ ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ЗНАНЬ

1. Сукупність проявів зовнішньої, переважно рухової активності тварини, на встановлення життєво необхідних зв'язків організму з середовищем-це

- а) психіка
- б) психічне віддзеркалення
- в) психічна діяльність
- г) поведінка

2. Основними методами зоопсихології є:

- а) спостереження і експеримент;
- б) спостереження і тестування;
- в) і експеримент;
- г) експеримент і тестування.

3. Який з наступних методів на вивчення впливу на тварину різних подразників для того, щоб з'ясувати особливості психічного процесу, діяльність одного з рецепторів:

- а) експеримент у полі
- б) лабораторний експеримент
- в) аналітичний експеримент
- г) синтетичний експеримент
- д) варіаційний експеримент

4. Хто з учених є автором синтетичного експерименту:

- а) Боровський
- б) Павлов
- в) Клапаред
- г) Лютц

5. Який метод на вивчення пам'яті тварин:

- а) метод умовних рефлексів
- б) метод проблемної клітки

- в) метод дресирування
- г) метод відстрочених реакцій

6. Хто з перерахованих учених не бачив різниці між твариною і будь-якими механічними знаряддями: «тварини їдять без задоволення і кричать без болю»:

- а) Декарт
- б) Аристотель
- в) Лейбніц
- г) Бюффон
- д) Кювье

7. Психічне відображення має форму наочногосприйняття у тварин, що знаходятьсяна стадії:

- а) елементарної сенсорної психіки;
- б) перцептивної психіки;
- в) свідомої психіки.

8.Криваві жертвопринесення з тваринами заперечували:

- а) стоїки
- б) зороастрійці
- в) епікурейці
- г) ідеалісти

9. Грумінг – це

- а) обшук
- б) причісування
- в) спаровування
- г) облизування

10. Факультативне нау́чіння– це:

- а) нау́чіння, яке не піддається спостереженнюоді, коли воно відбувається;
- б) особлива форма нау́чіння підчас спілкування, коли одна тварина наслідуєдосвід іншої;
- в) індивідуальний досвід;
- г) здатність до швидких змін;
- д) сукупність спадкових структур організму.

11. Довготривала пам'ять вперше на сходах філогенезу спостерігається

- а) риб
- б) рептилій
- в)
- г) ссавців

12. Комплекс поведінкових реакцій, які включають загрозливі пози, ритуальні атаки, а інколи і фізичний напад на інші тварини, які, проте, не мають відношень до хижацтва

- а) агресія
- б) агоністична поведінка
- в) напад
- г) хижацтво

13. Терапія хворих за допомогою тварин називається

- а) психотерапія
- б) анімалотерапія
- в) арт-терапія
- г) дельфінтерапія

14. Галузь психології, яка охоплює проблеми пов'язані з антропогенезом, становленням людської свідомості і вивченням спільної і різної в психічній діяльності людини і тварин - це

- а) зоопсихологія
- б) порівняльна психологія
- в) етологія
- г) диференціальна психологія

15. Як приклад інстинктивної поведінки у тварин Хризипп наводить:

- а) уміння павука ткати павутину
- б) емпатію до членів тваринної спільноти у слонів
- в) навички снота-полоскуна
- г) вибір партнера в брачний період у качок

16. Серед філософів першим дослідником живої природи вважають:

- а) Платона
- б) Аристотеля

- в) Сенеку
- г) Епікура

17. Криваві жертвопринесення з тваринами заперечували:

- а) стоїки
- б) зороастрійці
- в) епікурейці
- г) ідеалісти

ФОРМИ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ УСПІШНОСТІ СТУДЕНТІВ

Поточний контроль здійснюється під час проведення практичних занять і має на меті перевірку рівня підготовленості студента до виконання конкретної роботи. При поточному контролі оцінці підлягають: рівень теоретичних знань та вміння працювати з науковою літературою, знання матеріалу, продемонстрованого у виконаних (як правило) індивідуальних завданнях; обґрунтованість висновків, а також самостійність та повнота вирішення практичних завдань та аналізу матеріалів; активність та систематичність роботи на заняттях; результати виконання домашніх завдань, тестів, експрес-опитувань тощо.

Форми проведення поточного контролю: усне опитування студентів, вирішення практичних завдань, тестові завдання (для зацікавленості у навчанні, розвитку здібностей студента може бути передбачено виконання інших, індивідуальних для кожного студента завдань).

Проміжний контроль проводиться після вивчення відповідних тем або блоку тем з метою з'ясування ступеню засвоєності студентами відповідного об'єму опрацьованого та вивченого матеріалу та подальшої оцінки рівня отриманих знань. Форми проведення проміжного контролю: контрольна робота, колоквиум експрес-контроль на лекціях, тестове опитування, співбесіда (усне спілкування).

Підсумковий контроль у формі заліку.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

При використанні форми контролю у вигляді заліку враховується поточна, зокрема самостійна робота, наукова діяльність студента. Крім того, студент має надати відповідь на залікове запитання. Оцінка рівня знань виконується за принципом "відповідь вірна" або "відповідь невірна". При вірній відповіді виставляється оцінка "зараховано", при невірній, неповній відповіді виставляється оцінка "не зараховано".

При проведенні іспиту відповідь студента оцінюється таким чином:

Відмінно – повна вірна відповідь на всі основні (три) та додаткові питання;

Добре – повна вірна відповідь на 2 основні питання, неповна або не зовсім вірна відповідь на одне з основних питань та (або) додаткові питання;

Задовільно – повна вірна відповідь на 1 основне питання за умови неповної або не зовсім вірної відповіді на одне з основних питань та (або) додаткові питання, чи відсутність відповіді на одне з основних питань;

Не задовільно – відповідь відсутня або відповідь є помилковою на два або три основні питання.

ШКАЛА ЗА ECTS

Сума балів	Оцінка за 7-бальною шкалою	Оцінка за 4-бальною шкалою	
		екзамен	залік
90-100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно	не зараховано
1-34	F		

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

ОСНОВНА

1. Андреева Н.Г. Эволюционная морфология нервной системы позвоночных / Андреева Н.Г., Обухов Д.К. - СПб.: Питер, 2014. – 244 с.
2. Бериташвили К.Т. Память позвоночных животных, ее характеристика и происхождение /К.Т. Бериташвили. – Тбилиси, 2019. – 254с.
3. Зорина З. А. Зоопсихология. Элементарное мышление животных. Учебное пособие:// З. А. Зорина , *И. И. Полетаева* / М.: Аспект Пресс, 2014. - 320 с.
4. Леонтьев А.Н. Эволюция психики: избранные психологические труды / А.Н. Леонтьев; авт. вступ. ст., коммент. и сост. А. А. Леонтьев, Д. А. Леонтьев; Моск. психолого-социальный ин-т. - Москва: МПСИ; Воронеж: МОДЭК, 2013.
5. Палмер Дж., Палмер Л. Эволюционная психология. Секреты поведения Homo sapiens. – СПб.: прайм-ЕВРОЗНАК, 2003. – 384 с.
6. Прайор К. Не рычите на собаку! Книга о дрессировке людей, животных и самого себя /К. Прайор. – К.: Наукова думка, 2018. – 288 с.
7. Провоторов Г.В. Зоопсихология для гуманитариев: учебное пособие/ Г.В.Провоторов. – Новосибирск, 2012. – 325 с.
8. Фабри К.Э. Основы зоопсихологии / К.Э. Фабри. – М., 2015. – 490 с..
9. Филиппова Г.Г. Зоопсихология и сравнительная психология / Г.Г. Филиппова. - М.: Наука, 2014. – 247 с.
10. Хрестоматия по зоопсихологии и сравнительной психологии. – М., 1997.
11. Уотсон Дж. Психология как наука о поведении /Дж. Уотсон. – К.: Наукова думка, 2019.

ДОПОМІЖНА

1. Аристотель О душе.-М., 2018. – Минск. – 165 с.
2. Боровский В.М. Психическая деятельность животных /В.М. Боровский. -М.-Л., 2011. – 164 с..
3. Гинберген П. Поведение животных /П. Гинберген. - М.: Мир, 2018. – 360 с.

4. Гудолл Дж. Шимпанзе в природе: поведение / Дж. Гудолл. - М.:Мир, 2018. – 324 с.
5. Дьюсбери Д. Поведение животных / Д. Дьюсбери. -М.: Мир, 2014. – 300 с.
6. Ермаков В.А. Зоопсихология и сравнительная психология. Учебно-методический комплекс /В.А. Ермаков. – Изд-во центр ЕАОИ, 2018. – 98 с.
7. Крушинский Л.В. Биологические основы рассудочной деятельности: эволюционные и физиолого-генетические аспекты поведения /Л.В. Крушинский. - М.: Наука, 1914. – 200 с.
8. Ладыгина-Котс Н.Н. Развитие психики в процессе эволюции организмов /Н.Н. Ладыгина-Котс. - М.: Педагогика, 1915. – 258 с.
9. Мак-Фарленд Дж. Поведение животных /Дж. Мак-Фарленд - М.: Наука, 2015. – 187 с.
10. Меннинг О. Поведение животных / О. Меннинг. -М.:Мир,2013. – 150 с.
11. Новоселова С.Л. Развитие интеллектуальной основы деятельности приматов / С.Л. Новоселова. - М.; Воронеж, 2001. – 187 с.
12. Торндайк Э. Принципы обучения, основанные на психологии. Психология как наука о поведении / Торндайк Э., Джон Б. Уотсон.. - М., 2015. – 367 с.
13. Фабри К.Э. Орудийные действия животных. - М., 2000.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. <http://zoopsi.ru/>
 2. http://ido.rudn.ru/psychology/animal_psychology/index.html
 3. http://www.pedlib.ru/Books/1/0234/1_0234-1.shtml
 4. <http://lib.rus.ec/b/204105/read>
 5. <http://ethology.ru>
 6. Виртуальная библиотека по психологии [Электронный ресурс] — Режим доступа: <http://scitylibrary.h11.ru/Library.htm>
 7. "Каталог психологической литературы» [Электронный ресурс] — Режим доступа: <http://www.psycatalog.ru>
- «Антистресс» [электронный ресурс] — Режим доступа: <http://marks.on.ufanet.ru>

Навчальне видання

Марина Анатоліївна Крюкова

ПОРІВНЯЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ (ЗООПСИХОЛОГІЯ)

Навчально-методичні рекомендації

(в допомогу до самостійної роботи для здобувачів вищої освіти ступеня бакалавра факультету психології, політології та соціології)

Українською мовою

Підписано до друку 05.03.2021. Формат 60x84/16. Папір офсетний.
Гарнітура Cambria. Цифровий друк. Умовн. друк. арк. 1,9. Тираж 50
прим. Замовлення № 1810-20

Видано і віддруковано в ПП «Фенікс» (Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1044 від 17.09.02). Україна, м. Одеса, 65009, вул. Зоопаркова, 25. Тел. (048) 7777591 e-mail: fenix-izd@ukr.net

